

УДК 378.1:796.011

Ольга ЛИТВИНЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: olga4477@ukr.net

Наталія БОРЕЦЬКА

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна

Олександр ГРОХОВИЧ

викладач кафедри теорії та методики фізичної культури
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкриваються проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури, формування у них здоров'язберігаючих компетенцій. Розроблено й теоретично обґрунтовано модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих педагогічних технологій, яка включає мету, завдання, принципи; визначено компоненти професійної підготовки студентів та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих педагогічних технологій. Доведено, що отримані результати сприяють розвитку здоров'язберігаючих компетентностей та позитивним змінам у рівнях готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення.

Ключові слова: модель, студент, учитель фізичної культури, здоров'язберігаючі технології, компетентності, динаміка.

Стан здоров'я підростаючого покоління в Україні залишається нагальною проблемою. На державному рівні постійно відбувається оновлення документів, які стосуються здоров'я підростаючого покоління, а саме закони України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (1994); Концепція Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вибір» на 2012–2020 роки (2011); Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 роки (2012); Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016) [5, 5].

Питанням формування здоров'язберігаючої компетенції у майбутніх вчителів розглядалися в наукових працях Н. Абаскалова, О. Алексеева, Г. Мещерякова, І. Ніколаєва, С. Чурюкіна.

Проблему формування здоров'язберігаючої компетенції вчителя фізичної культури досліджували Н. Белікова, Д. Воронін, І. Дичківська, Л. Демінська, І. Зімня, І. Іваній, В. Сергієнко, В. Тевкун [2, 153].

Розробці компетенцій сучасного вчителя фізичної культури присвячені праці дослідників: Г. Власюком створена модель сучасного вчителя фізичної культури; дослідженням підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах присвячені наукові праці І. Шаповалової; науковець О. Печко звертав увагу на формування професійного мислення у вчителів фізичної культури; формування готовності студентів до діяльності вчителя фізичної культури досліджував П. Джуринський; шляхам оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури в умовах розвитку сучасної освіти в Україні присвячені наукові роботи О. Тимошенка.

Мета статті – представити модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі.

Роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського за темою «Використання здоров'язберігаючих

технологій у навчально-виховній сфері освітніх закладів» (номер державної реєстрації – 0115U001208).

Велике значення у збереженні здоров'я дітей відіграють вчителі фізичної культури, які покликані не тільки зберегти здоров'я, а й навчити підростаюче покоління піклуватися про своє здоров'я, зробити активний спосіб життя та рухову активність своєю постійною діяльністю, використовувати фізичні вправи у повсякденному житті, і за допомогою фізичних вправ покращувати фізичний стан.

Для загальноосвітніх шкіл постійно оновлюються Державні стандарти початкової, базової і повної загальної середньої освіти, а в них і вимоги до освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура». Збільшуються й вимоги до спеціалістів галузі фізичної культури, які повинні бути не тільки спеціалістами високої загальної й професійної культури, висококваліфікованими фахівцями у своїй справі, здатних осмислювати нові педагогічні явища, а й творчо перетворювати їх у педагогічну дійсність, спроможних до спеціальної педагогічної діяльності щодо збереження здоров'я підростаючого покоління, готових до розробки й реалізації здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі.

Велика кількість досліджень в галузі здоров'я й здоров'язбереження в теорії і практиці професійної освіти недостатньо звертає уваги формуванню здоров'язберігаючих компетенцій студентів педагогічних ВНЗ. Система вищої освіти, на ґрунті застарілих традиційних форм і методів навчання, не забезпечує достатній рівень сформованості здоров'язберігаючих компетенцій у студентів. Перед викладацьким складом вишів стоїть завдання – сформуванню здоров'язберігаючі компетенції у студентів факультетів фізичної культури, щоб вони усвідомили відповідальність за свою діяльність, сформувати у них здатність до прогнозування наслідків, які вона може спричинити.

Ми погоджуємося з позиціями науковців про те, що саме від студента – майбутнього вчителя фізичної культури, від його свідомості й самосвідомості, від його бажання професійного зростання, від його готовності до творчого вирішення педагогічних завдань, від професійної компетентності та від особистісно-професійних якостей людини залежить його майбутня професійна діяльність. Але поштовхом до цього повинен стати навчально-виховний процес у

виші. Саме навчання й виховання студентів у виші закладає базові основи професійної діяльності.

Необхідно зазначити, що студенти – майбутні вчителі фізичної культури, отримують базові професійні знання про організм людини, основи здорового способу життя, проблеми збереження здоров'я, засоби й методи його зміцнення, збереження і розвитку під час вивчення блоку медико-біологічних дисциплін, а саме: анатомії людини, фізіології людини, біохімії, валеології, спортивної фізіології, спортивної медицини тощо.

Всі вищезазначені знання медико-біологічного спрямування необхідно поєднати з психолого-педагогічними знаннями, що дозволять учителю фізичної культури грамотно впливати фізичними вправами на організм учнів з урахуванням їхніх вікових і гендерних особливостей, стану здоров'я та рівня підготовленості. Дати знання про сучасні педагогічні здоров'язберігаючі технології, їх типи та використання у загальноосвітніх закладах.

З цією метою викладацький склад кафедри теорії та методики фізичної культури Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського, три роки (2014–2017 рр.) працював над науковою темою «Використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховній сфері освітніх закладів». Пророблена велика робота щодо ознайомлення студентів з педагогічною технологією здоров'язбереження, введення до робочих програм навчальних дисциплін тем із здоров'язберігаючих технологій. Теми включали теоретичні знання з типів здоров'язберігаючих технологій, їх застосування на уроках фізичної культури, впродовж навчального дня, навчання дітей здоров'язберігаючим технологіям, та практичне застосування фізичних вправ з оздоровчою спрямованістю на заняттях з гімнастики та спортивних ігор.

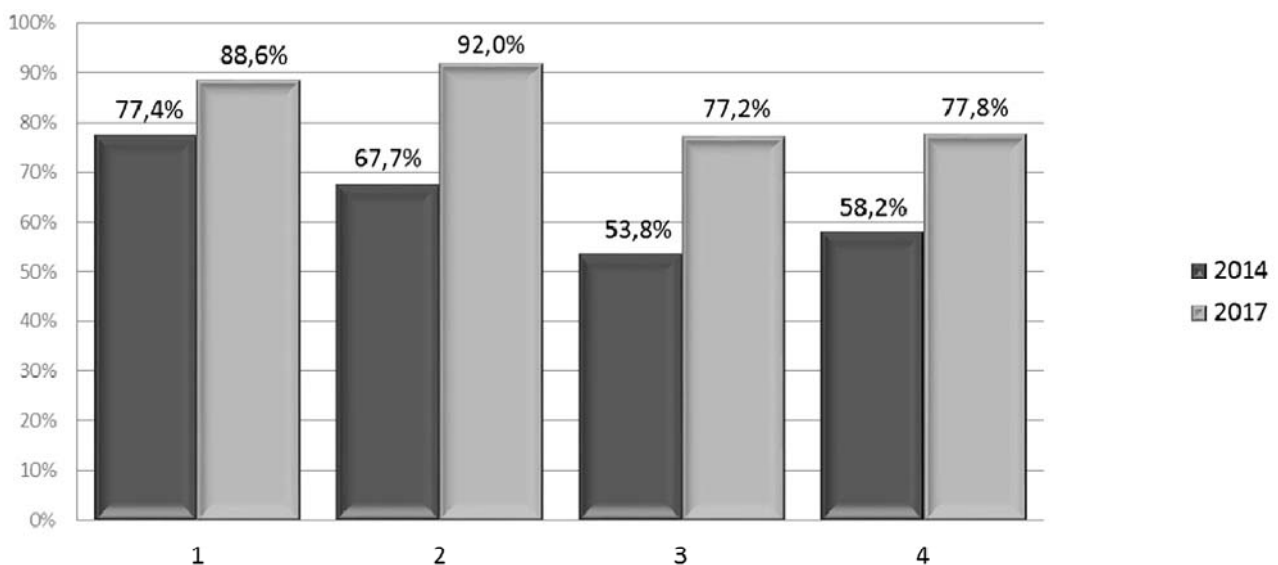
Дисципліни, у вивчення яких були включено теми із здоров'язберігаючих технологій та сприяли формуванню у студентів – майбутніх учителів фізичної культури – готовності до впровадження в навчально-виховний процес вищезазначених технологій: для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр – професійна майстерність та професійна діяльність у сфері фізичного виховання (доцент Литвиненко О.М.), гімнастика з методикою викладання, методика проведення секційних (доцент Борецька Н.О., викладач Грохович О.Ю.), теорія і методика фі-

зичного виховання (доцент Бірюк С.В.), нові технології у фізичному вихованні і спорті (доцент Хохлова Л.А.), спортивні ігри та методика викладання (викладачі Багатир В.Г., Вертелецький О.І.); для освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст – теорія та методика масової оздоровчої фізичної культури (доцент Литвиненко О.М.), методика проведення секційних занять в ЗОШ з гімнастики (доцент Борецька Н.О., викладач Грохович О.Ю.); для освітньо-кваліфікаційного рівня магістр було введено до навчальних планів навчальну дисципліну за вибором студентів використання здоров'язберігаючих технологій у сфері освітніх закладів (професор Грицай Ю.О.).

Велике значення мало і застосування знань і умінь із здоров'язберігаючих технологій під час проходження студентами педагогічної практики. Студентам 3 і 4 курсів пропонувалося написання планів-конспектів уроків фізкультури із застосування й навчання дітей здоров'язберігаючих фізичних вправ, вправ з дихання, правильне поєднання виконання фізичних вправ й дихання, аутогенного тренування, релаксації, точкового масажу; використання фрагментів музичної терапії, проведення бесід й мотивації на здоровий спосіб життя учнів загальноосвітніх шкіл.

Працюючи над створенням моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій ми проводили моніторинг студентів щодо визначення ступеню обізнаності у питаннях здоров'язбереження та особистісного ставлення студентів до питань здоров'язбереження, зміцнення власного здоров'я та виховання культури здоров'я, з метою визначення їх готовності до впровадження здоров'язберігаючих технологій. Моніторинг проводився серед студентів 4 і 5 курсів факультету фізичної культури та спорту Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. У 2014 році були анкетовані 148 студентів [2, 156], у 2017–116 студентів.

На рис. 1 зображено динаміку формування компетентностей студентів із здоров'язберігаючих технологій. Так, у 2014 році визначенням поняття «здоров'я» володіли – 77,4% студентів, у 2017 – 88,6%; володіли знаннями про класифікацію здоров'язберігаючих технологій та особливостями їх застосування у навчальному процесі – у 2014 році – 67,7 %, у 2017 – 92,0%; готові до використання здоров'язберігаючих педагогічних технологій у майбутній професійній діяльності 2014 – 53,8 %, 2017 – 77,2%; володіють навичками організації здорового способу життя та формування культури здоров'я людини з урахуванням вікових, ґендерних та індивідуальних особливостей 2014 – 58,2 %, 2017 – 77,8%.

- 1 - знання визначення поняття «здоров'я»
- 2 - володіння знаннями про класифікацію здоров'язберігаючих технологій та особливостями їх застосування
- 3 - підготовленість до використання здоров'язберігаючих педагогічних технологій у майбутній професійній діяльності
- 4 - володіння навичками організації здорового способу життя та формування культури здоров'я людини з урахуванням вікових, ґендерних та індивідуальних особливостей

Рисунок 1 – Динаміка формування компетентностей студентів із здоров'язберігаючих технологій

соби життя та формування культури здоров'я людини з урахуванням вікових, гендерних та індивідуальних особливостей – 2014 – 58,2%, 2017 – 77,8%.

Із вище зазначених даних констатуємо, що створюючи спеціальне педагогічне середовище, постійне наголошення на заняттях про цінність власного життя й здоров'я, про цінність життя й здоров'я підростаючого покоління, з якими працюватимуть майбутні вчителі фізичної культури, про здоров'язберігаючі технології, навчання ним студентів, а також активне їх застосування під час практичних занять дали позитивні результати.

У створенні моделі формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій ми пройшли декілька етапів у процесі моделювання, зокрема:

- а) перший етап носить пошуковий характер і пов'язаний зі створенням загального уявлення про модель певного об'єкта або процесу, розробкою вихідної моделі, яка є найбільш загальною схемою і носить гіпотетичний характер;
- б) другий етап має пізнавальний характер і являє собою єдність практичної діяльності, спрямованої на роботу з моделями;
- в) третій етап передбачає теоретичний аналіз результатів дослідження моделей, їх включення в більш загальну систему знань, розробку шляхів практичної реалізації для вирішення завдань управління, що виникають при використанні відповідної моделі [3, 87].

Погоджуємося з науковою думкою О. Солтика, про те, що «необхідним компонентом у здійсненні якісної освіти викладачів фізичного виховання є розробка різних модельних характеристик відповідної професії. Це дозволяє закріпити, узагальнити накопичений науковий матеріал і здійснювати ефективну підготовку та перепідготовку фізкультурних кадрів, удосконалювати плани навчання фахівців, програми та зміст навчальних дисциплін» [4, 3].

Працюючи над створенням моделі (рис. 2) та для досягнення мети ми виокремили наступні компоненти професійної підготовки студентів у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний та діяльнісно-практичний.

Мотиваційно-ціннісний компонент полягає у формуванні мотивів, що відображають стійке позитивне ставлення до проблеми збереження під час педагогічного процесу власного здоров'я та здоров'я учнів, у бажанні проектувати перебіг педагогічного процесу з використанням здоров'язберігаючих технологій; інтересом до наукових знань з питань здоров'я і його збереження; активна діяльність в професійному вдосконаленні та самовдосконаленні [1, 216].

Когнітивний компонент передбачає наявність теоретичних знань майбутнього вчителя, а саме: фахові знання про здоров'язберігаючі педагогічні технології, їх зміст та типи; знання з формування здоров'язбереження та зміцнення здоров'я на фізичному, духовному й соціальному рівнях; осмислення і чіткого формулювання завдань збереження власного здоров'я і здоров'я вихованців у різних ситуаціях навчально-виховного процесу; професійне самовдосконалення у проведенні уроків з фізичної культури з використанням здоров'язберігаючих педагогічних технологій; знання основних понять, закономірностей, що пов'язані із здоров'ям, вміння співвідносити теоретичні й методичні знання під час проектування здоров'язберігаючого освітнього середовища [5, 59].

Операційний компонент визначає здатність студента використовувати внутрішні регулятори своєї поведінки і діяльності, застосовувати знання про здоров'я і здоров'язберігаючі технології у навчально-виховному процесі на основі принципів здоров'язберігаючої педагогіки; розвиток умінь проектувати педагогічний процес як здоров'язберігаючий; пошук нових знань з питань здоров'я і здоров'язбереження у педагогічній, психологічній і спеціальній літературі; пошук індивідуально-особистісного підходу у вирішенні педагогічної ситуації з кожним учнем, враховуючи його стан здоров'я, у здатності самостійно проектувати здоров'язберігаючий педагогічний процес.

Рефлексивний компонент полягає у здатності до самооцінки здоров'язберігаючого потенціалу діяльності щодо проектування педагогічного процесу; полягає у самоаналізі, адекватній самооцінці здоров'язберігаючого потенціалу діяльності щодо проектування педагогічного процесу, постійне його корегування [1, 218].

Діяльнісно-практичний компонент полягає у використанні здоров'язберігаючих технологій у повсякденному житті, під час навчання у виші, під час проходження педагогічної практики; у здатності і можливості управляти своїм ста-

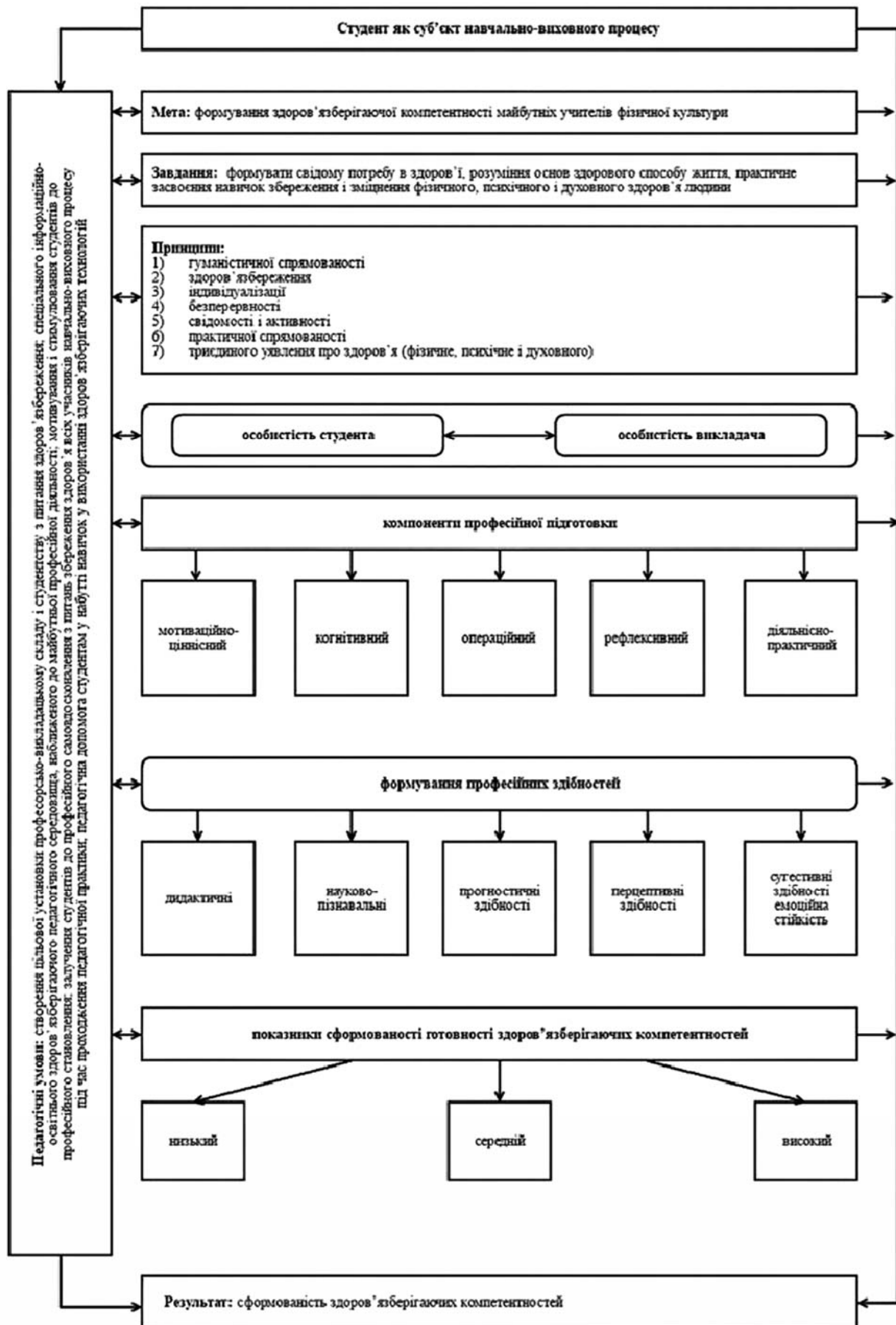

Рисунок 2 – Модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій

ном у реальних педагогічних умовах; бажанням, зацікавленістю та задоволеністю від використання здоров'язберігаючих технологій; володіння методами й прийомами фізичної й психологічної саморегуляції свого психоемоційного і функціонального стану у стресових ситуаціях та здатність їх застосовувати під час перебігу педагогічного процесу.

Для успішного впровадження моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій необхідно:

- 1) створити цільову установку професорсько-викладацького складу і студентству з питання здоров'язбереження;
- 2) створення спеціального інформаційно-освітнього здоров'язберігаючого педагогічного середовища, наближеного до майбутньої професійної діяльності;
- 3) мотивування і стимулювання студентів до професійного становлення;
- 4) залучення студентів до професійного самовдосконалення з питань збереження здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу під час проходження педагогічної практики;
- 5) педагогічна допомога студентам у набутті навичок у використанні здоров'язберігаючих технологій.

Здоров'язберігаючі компетентності не можна передати студентам під час навчально-виховного процесу. Формування компетентностей відбувається на внутрішніх ресурсах особистості, її бажаннях і устремліннях. Компетентності є не тільки продуктом навчання, а й продуктом самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення майбутнього спеціаліста.

Запропонована нами модель не є вичерпною, а є лише часткою у формування компетентностей студентів – майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язберігаючих технологій. Перспективою досліджень є вивчення можливостей і специфіки формування здоров'язберігаючих компетентностей студентів у поза навчальний час.

Список використаних джерел

1. Куклина Л. В. Формирование здоровьесберегающей компетентности студентов: монография / Л. В. Куклина, Л. Ю. Минеева, Г. А. Засобина. – Saarbrücken, LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co.KG, 2012. – 374 с.
2. Литвиненко О.М. Формування здоров'язберігаючих компетентностей у майбутніх вчителів фізичної культури / О. М. Литвиненко // Проблеми сучасного педагогічного образования. Сер.: Педагогіка

и психология. – Сб. статей: – Ялта: РИО ГПА, 2015. – Вып. 48. – Ч. 3. – С.153-158.

3. Маслюк Р. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Руслан Вадимович Маслюк; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2015. – 286 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4176/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf>
4. Солтик О. О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Солтик Олександр Олександрович; Національний університет фізичного виховання і спорту України. – Київ, 2003. – 21 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://avtoreferat.net/content/view/9409/16/>
5. Шаповалова І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійного самовдосконалення у вищих навчальних закладах: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ірина Володимирівна Шаповалова; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2016. – 267 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Shaapoval.pdf

Reference

1. Kuklina, L. V., Mineeva, L. Yu., Zasobina L. V. (2012). *Formirovaniye zdorovyeberegayushchey kompetetnosti studentov* [Formation of health-keeping competences of students: monograph]. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co.KG, 374 [in German].
2. Lytvynenko, O. M. (2015). *Formuvannya zdoroviazberihaiuchykh kompetentnostei u maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury* [Formation of health-keeping competencies of future teachers of physical culture] – Yalta: RYO HPA [in Ukrainian].
3. Masliuk, R. V. (2015). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v systemi «pedahohichnyi koledzh – pedahohichnyi universytet»* [Professional training of future teachers of physical education in the system «teacher training college – teacher training university»]. Extended abstract of candidate's thesis. Retrieved from <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4176/1/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf> Uman [in Ukrainian].
4. Soltyk, O. O. (2003) *Formuvannya kontseptualnoi modeli profesiinoi diialnosti vykladacha fizychnoho vykhovannia vyshchoho navchalnoho zakladu* [Formation of conceptual model of professional activities of physical education teacher of higher educational institution]. Extended abstract of candidate's thesis. Retrieved from <http://avtoreferat.net/content/view/9409/16/> Kyiv [in Ukrainian].
5. Shapovalova, I. V. (2016). *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoho samovdoskonolennia u vyshchykh navchalnykh zakladakh* [Preparation of the future teachers of physical training for professional self-improvement in higher education institutions]. Extended abstract of candidate's thesis. Retrieved from http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Shaapoval.pdf Zaporizhzhia [in Ukrainian].

Литвиненко О.М., Борецкая Н. А., Грохович А.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье раскрываются проблемы подготовки будущих учителей физической культуры, формирование у них здоровьесберегающих компетенций. Разработана и теоретически обоснована модель формирования готовности будущих учителей физической культуры к использованию здоровьесберегающих педагогических технологий, которая включает цель, задачи, принципы, определены компоненты профессиональной подготовки студентов и уровни сформированности готовности будущих учителей физической культуры к использованию здоровьесберегающих педагогических технологий.

Доказано, что полученные результаты способствуют развитию здоровьесберегающих компетенций и позитивным изменениям уровня готовности будущих учителей физической культуры к профессиональному самосовершенствованию.

Ключевые слова: модель, студент, учитель физической культуры, здоровьесберегающие технологии, компетентности, динамика.

Lytvynenko O., Boretska N., Hrokhovuch O.

MODEL OF READINESS FORMATION OF FUTURE PHYSICAL TRAINING TEACHERS FOR USING THE HEALTH-KEEPING TECHNOLOGIES

Physical training teachers play a great importance in maintaining the health of children because their purpose is not only to maintain health, but also to teach the younger generation to take care of their health, make active lifestyle and physical activity a permanent activity, use in physical exercises in their everyday life, and to improve physical condition by means of exercises.

The system of higher education, on the grounds of old traditional forms and methods of training does not provide an adequate level of formation of the health-keeping competences by the students.

The students are the future teachers of physical training, who receive basic professional knowledge of the human body, the foundations of a healthy lifestyle, the problems of maintaining health, means and methods of its strengthening, preservation and development during the studying units of biomedical sciences, including: anatomy, physiology, biochemistry, valeology, sports physiology, sports medicine and etc.

It is also necessary to give students psycho-pedagogical knowledge that will enable teachers of physical training to influence skillfully with physical exercises on the body of students according to their age and gender characteristics, health and level of training.

The model of the formation of future teachers of physical training to the use of healthy educational technologies is developed and theoretically substantiated that includes goals, objectives, principles; identified components of the training of students and levels of readiness formation for future teachers of physical training to the use of health-keeping technologies.

Working at the model and for achievement the goals we have identified the following components of professional training of students in the readiness formation of future physical training teachers to use the health-keeping technologies: value-motivational, cognitive, operational, reflective and activity practical.

It is proved that the results contribute to the development of health-keeping competencies and positive changes in the levelsof readiness of future physical training teachers for professional self-improvement.

Key words: model, student, teacher of Physical Education, health-keeping technologies, competences, dynamics.

Стаття надійшла до редколегії 03.05.2017